

СТРАЖИЛОВО

ВЛАСНИК И УРЕДНИК

ЈОВАН ГРЧИЋ

У НОВОМ САДУ, 27. МАРТА 1894.

МЕСНИШТВО

АНЂЕОСКА СЛИКА

Једанпут Господ рече
У кругу анђела своји':

„Хајд, ко ће од вас, дјецо, да дјелом својим стече
И прими прво мјесто, што до мог трона стоји!
Дјецо, раширите крила, сиђите земном свјету,
Ће људски народ живи и славу поје ми свету;
Ту нека сваки од вас, по жељи и својој вољи,
Нацрта слику једну. Ко буде мајстор бољи
И покаже ми радом умјетност и своје знање,
Тај прима моју хвалу, одлику и признање.“
Тад рајска кликнуше чеда, развише лака крила
И спустише се земљи на цв'јетна мјеста мила
И отпоче се дјело. Један је цртао цв'јеће
И јато лептира шарних како ружицу грле,
Бјело рунато стадо како се пољем креће
И бистре потоке мале што плавој реци хрле.
Други је анђелак слико зорицу кад се буди,
Кад у пурпуру милом горе јој чедне груди.
Један је вјештом руком снимао морске вале,
Са танким једрима бјелим рибарске лађице мале
И мирне обале, што их покрива цв'јеће свјеже,
Ће љепа рибарка млада танане плете мреже.
И сваки анђелак бјеше предао своме дјелу
Осјећај, срце, мисли и своју душу ц'јелу.
И рад је свршен био: анђели су се дигли
И с пуном слатком надом пред доброг Бога стигли.
Узвишен, благ и миран, светим и мудрим гледом,

Анђеоске слике љепе Господ је мотрио редом
И дивно им се много. А у том часу стиже
Један анђелак мали, што иза браће своје
На земном изоста кругу, па ступи Богу ближе
И предочи му дјело, у којем чари стоје.
Његова слика бјеше пламен што срце пали:
Љепо дјевојче младо рујних усана мали',
Над њоме цв'јетна липа лиснато грање шири
А свјетло сунашце жарко кроз зелен-лишће вири
И мило лице њено, на ком се санак свио,
Злаћаним зраком својим целива благо и ти'о;
По бујним грудима њеним густа јој коса пала
А, као јагоде рујне, см'јеше се уста мала
И горе, силно горе, к'о да би на мах тјеле
Испити пехар слатки миле љубави вреле.
Када је вјечни Отац сагледа дјело драго,
Осмјехом љубави свете сину му лице благо,
И милујући косу њежном анђелу малом
Пред ц'јелим небеским родом божанском осу га хвалом
И свјетлим раскошним вјенцем, кој' рајско цв'јеће
краси,

Окруни својом руком његове златне власи.
А безброј анђела малих развише лака крила
И у вис подигоше весела брата мила,
И златне дирнуше лире и кроз небеса ц'јела
Забруја слатка пјесма у славу ремек дјела!

Алекса Шантић

У Ш У М И

I

павају пупољци, шумица не листа,
Рани ветрић само љуба гране голе
И росицу суши, што трепти и блиста
На гранцици црној и по земљи доле.

Ал кроз храшће младо по узаној стази,
Где још вене лишће од мртве јесени,
По раноме биљу жељна нога гази
И по травци, што се под лишћем зелени.

Чујем звуке, ал не горког уздасаја
Кад јауче грање и небо се мути —
То шапуће ветар а са шумског краја
Чујем цвркулт тичји, што пролеће слуги.

Ал ће скоро песма загрмети силно
Кроз лавиринт шумски; изнад моје главе
Разлиће се јаче шуштање умилно
Са мирисом цвећа и зелене траве.

Живни, срце моје! Нека нада труне,
Што је оцветала и увела лане,
Нека нова никне, а веселе струне
Нек удесе песму за ведрије дане!...

Ленскић

Ц В Е Т А К

(пушқим)

књизи видим безмирисан,
Заборављен и увео цвет —
И чудном неком маштом ево
Мој дух је силно обузет.

Где цваше? Када? Којега дана?
Да л' дуго? Ко му учини крај?
Да л' знана рука или незнана?
И за што ј' амо метнут цвет тај?

Да ли за спомен састанка бајног?
Или за горког растанка јад?
Или за спомен шетања тајног
У тиха поља, у шумски хлад?

И он и она? Здравни л' су? бони?
У ком их куту сакрива свет?
Увели можда тако и они
К'о овај тужни незнани цвет.

Борис

С Р Е Ћ А И Љ У Д И

ШАЛА У ЈЕДНОМ ЧИНУ

НАПИСАО И. И. ВУКИЋЕВИЋ

(Наставак)

ТРЕЋА ПОЈАВА

Сви без *Максе*

Рокса. Већ ми та његова брига изађе овде! (показује теме.)

Аца. За Бога, мати, ти знаш оца... Све се до сада бринуо за тај грдни дуг од пет стотина динара, на сад чисто не верује оволикој срећи.

Евица. Оно ја знам да се човек брине, али отац већ место не оставља где не хуче. Ето, само шта је викао за ону хаљину.

Рокса (љутито). Остарео, за Бога!

Аца (одушевљено). Сад не ћемо више о томе.

Доста је било. Метућемо бриге под ноге, па свирај, певај и... и... Прво и прво, да објавимо преко новина, ко има плац на продају. (Гражи по орману дивит.) Ћта где је само то мастило!? (Гражи још брже.) Купићу и златан дивит... Ама где ли је?

Евица. Ето га иза шољица.

Аца. Нема га! (пружи руку те разбије шољу.)

Рокса (уплашено). Али, Ацо, шта то чиниш?

Аца (равнодушно). Којешта, мајко! Зар и о томе још вреди говорити? Парчад на страну, па писмо у Париз за најфиније шоље. (Нађе мастило.) Ах, ево га најзад! (Седа за сто.) Морам и овом држаљом

www прете да прљам. У осталом ово ће бити последњи пут. (Пише): „Тражи се велик плац, који стоји на најлепшем месту, на два или више сокака. За погодбу упитати...“ (оставља перо). Да ли себе или оца да потпишем... Хм!... Боље себе. Нека се и моје име чује (пише): „Аца Поповић...“ (оставља перо). Практикант не ћу да напишем, то јест, ја и нисам више практикант. (Устаје брзо.) Сад само где је чика Мита?

Рокса. Сигурно је доле у кући.

Аца (виче с врата): Чика-Мито! Чика-Мито! Ходите часом. (Враћа се и трља руке.) Ама кад ми дође само на памет број пет стотина шездесет и осам, а ја се просто... просто... (одушевљено): Еј, чујте и ви пет стотина шездесет и осам!

Ч Е Т В Р Т А П О Ј А В А

Мита и пређашњи.

Мита (тихо говори и врло понизно прилази). Ево ме, млади господине!

Аца. Е чика-Мито, зар ниси ништа чуо!? Ми смо сад, што се каже, богаташи! За нас је сад ситница сто-двеста дуката.

Мита. Да Бог да, млади господине!

Аца. И ево где тражимо најлепши плац, на најбољем месту да зидамо најлепшу кућу. Ово ћеш однети часком до редакције „Дневника“.

Евица. Знаш, то је онамо...

Мита. Знам, како не бих знао.

Аца. Дај, мајко, два динара! Али, чика-Мито, само брзо.

Рокса (даје паре Мити). Како, како! Похитај, да ко пре нас не уграби.

Мита (пође). Идем, идем одмах.

Евица. Већ ми те не ћемо заборавити.

Аца. Како да заборавимо! Даћу ти одмах сто динара, да се као мало проведеш.

Мита (понизно). Хвала вам, млади господине! Мени је доста, што ме господин Макса примио под свој кров, да се под старост не потуцам, а већ, што више....

Аца. Шта ти говориш, чика-Мито?! Ево ти чак и признанице (пише): Даћу Мити Митровићу сто динара, чим добијем од државе сто хиљада динара. Аца Поповић. (Даје Мити хартију): Ево, чика-Мито.

Мита (снебива се). Немојте, млади господине! Немојте. Ја сам човек стар, шта ће мени толики новац? (Уздахне): Од како ми је син умро, ништа ми више не треба...

Аца (прекида га). Дед... узми!

Рокса. } Узми, кад ти даје.
Евица. }

Мита (узима хартију). О, брате! (пође).

Аца. Само брзо, а кад дођеш — (сети се) ха! чекај! (Мита застаје) Знаш ли где је „бела ружа“?

Мита. Знам, како не бих знао!

Аца. Врло добро. Кад се вратиш, сврати тамо и кажи, нека пошљу разних цилиндара и рукавица... најфинијих кошуља по моди са повраћеном крагном... машлија белих и онако... па игле за машине... све... јеси ли запамтио?!

Мита. Јесам.

Евица. А знаш ли где је „бела мачка“?

Мита. Знам, како не бих знао.

Евица. Отидни и тамо па кажи: нека пошљу беле свиле за хаљину... за балску хаљину; али само за балску хаљину. Немој нешто просто... не волим ни да се блиста. Реци ти само по најновијој моди! Па свилене рукавице до лаката, са осам дугмета. Нек пошљу женске шешире и најфиније амреле, ако има лепеза од слонове кости, а кажи не ћу с огледалцетом... Разуме се, рећи ћеш: за отмену госпођицу.

Рокса. И атлас затворене боје.

Аца. Реци и цвикере, ако има... Донеси више, могу и мењати.

Мита. Ама...

Евица. Немој да заборавиш и рукавице!

Аца. Пре свега цилиндар.

Рокса. Кажи и једну калемђарку.

Мита. Ама... (за се) све сам заборавио!

Аца. Сад похитај... прво код „беле руже“.

Евица. Па код „беле мачке“.

Рокса. Питај, имају ли бисера.

Мита (за се). Само да ми се сетити свега! (гласно): Одмах! Одмах! (пође).

Евица (за њим). Реци за једну госпођицу.

Мита. Казаћу већ.

Рокса. И за једну госпођу.

Мита. Немајте бриге.

Аца. Пази: и један шапо-клак.

Мита. И то... (за се) Ништа не знам (оде).

П Е Т А П О Ј А В А

Рокса, Аца и Евица

Аца (хода нагло преко собе и мимикама показује нестрпљење). Не знам просто, шта ћу пре.

Евица. И ја.

Рокса. Ја већ заборавила и за ручак.

Аца. Какав ручак! Ми данас... (тргне се) то јост погодићемо одмах и кувара и куварицу.

Евица. Ах, збиља, (узима огртач) идем ја до Зорке. Како сам се заборавила! (пође).

Аца. А?! Госпођица Зорка. Но, сад ћемо мало

и ми обрнути лист. Једва чекам да се видимо (пре-ставља је): „На ви, гостодине Ацо, чујем, добили сте сто хиљада!“ (Гордо) Тако нам се чини! „Онда честитам!“... Тех, истина то је маленкост, али тек опет: хвала!

Евица. Ти то не ћеш чинити!

Аца. Е?!

Рокса. Немој, сине мој! Ја је већ толико волим, као да је моје рођено дете.

Евица. И она је тако добра!

Аца. Хм! Видећемо... Али сад, где ћу, Боже! Најбоље је код кога у госте... Но, сад ће бити доста пријатеља. (Узима шешир и штап.) До виђења, моји милијонари! (клања се) До виђења!

Евица. Ха-ха-ха! 'ајде, 'ајде, можеш и то да наслутиш!

Рокса. Само се што пре врати.

Аца (излази). Ти знаш господски ред.

Ш Е С Т А П О Ј А В А

Рокса и Евица

Рокса (полази). Ако овако траје, остаћемо да нас гладни. Идем ја (застаје). Збиља, ћери, да л' је све ово истина?

Евица. Боже, мајка... па да бо'ме да је истина.

Рокса (крсти се). Аја, дете!... Не верујем ја то никако. Зар ми од једном тако... тако богати! Ако 'оћеш Париз, ако 'оћеш Беч... па куће... па каруце! (иде лево и крсти се) Мајко Божја, да л' смо ми ово!? Зар ја и Макса... онај мирни Макса!? (оде).

С Е Д М А П О Ј А В А

Евица

Евица. Ха-ха-ха! Право каже мајка. И ја сам, као да сањам. (Маше руком.) Само сан није. Ето, видим прозор, видим врата, видим орман, и знам да смо добили сто хиљада динара. Чисто ми изгледа, као да је све ово учинио неки чаробан прстен. (Хода.) Шта је да је — лепо је! Истина да је и господин Милисав леп, али ћемо се од сад друкче гледати. (Заједљиво) О, мој господин-официру, зар сте заборавили већ, где је наша кућа?! Ох, што ћу му пркосити! Ама чим само могу! На пример: ја се возам у каруцама, а он јаше поред мојих кола, ја га (кокетно) и не погледам... Да видим онда како ће вам синутити око, лепи мој официру! (пође вратима)

О С М А П О Ј А В А

Зорка и Евица

Зорка (брзо): Добро јутро, слатка! (љубе се). А где си пошла?

Евица. Прако к теби. (Узме је за руку.) Прво кажи велика драгичка.

Зорка. Највећа.

Евица. А знаш ли ти, с киме имаш срећу да говориш?

Зорка. Са госпођицом Евицом, која воли поручика Милисаву и који њу воли и који ће двоје бити најлепши пар људи на свету. Ето!

Евица. То ћемо тек да видимо.

Зорка. Е да! А молим, госпођице, куда ћете тако високо?

Евица. Врло високо. Само једна реч: сто хиљада динара.

Зорка. Шта!?

Евица. Сто хиљада динара, још ако хоћете у злату.

Зорка. Ама шта је с тим?

Евица. Ето то: наша маленкост располаже са сто хиљада динара.

Зорка. Ха-ха-ха! А наша са две стотине, ако вам није много.

Евица. Наша се маленкост не шали.

Зорка (загледа је пажљиво). Већ не разумем.

Евица. Главни згодитак је био тако добар, те је дошао до нас (показује прстом на себе).

Зорка. Истина?!

Евица. Као да је данас петак!

Зорка (озбиљно). Онда честитам!

Евица. Хвала!... Но, сад ћу питати господина Милисаву, да ли ће и од сад заборавити овај сокак, као пре.

Зорка. Ваљда га не ћеш одбити?

Евица. Хм! (сумњиво врти главом).

Зорка. Он је тако учтив... тако добар, а сем тог баш је према теби и прилика.

Евица. Прилично је горд.

Зорка. Што се мене тиче, ја то и волим. Онај ми је човек прави човек, који не скида шешир до земље, који не брбља све оне речи, што их ми за онај тренутак слушамо радо, а после нас скупо стају, који све што имају даду на ципеле и одело, а изнутра су празни, који, на пример, не моле Бога да која госпођица падне на леду, како би јој се учинили кавалери, него је искрен и пријатан, и кад се тражи прави пријатељ, увек се у њему налази. Истина да је то пријатељство скривено и често сурово, али они не жале ни десну ни леву руку. А ако хоћеш право, такав је твој Милисав.

Евица (блаже). Само му не треба показати ни с наше стране сувише велику пажњу.

Зорка. Са свим. Равно равним.

Евица. Видећемо већ.

Зорка. И сад сигурно не ће бити овде (показује Евичино срце) више места за њену сироту Зорку? *Евица* (грли је). Шта ти говориш!?... Сад те још више волим.

Зорка. Што се господина Аце тиче, он ће сигурно од сад носити друге наочаре.

Евица. Ти га бар знаш! Док му проиграју те лутке, ето њега као што је и пре био. Не љути се!

Зорка. И немам на то права.

Евица (весело). Замисли нас две заједно у једним каруцама, у једној ложи, у једним санкама заједно на Калимегдану а кавалери на све стране.

Зорка. Знам, сестро, али тек ја нисам добила сто хиљада динара.

Евица. Све једно, ја сам, а зар ми ти не ћеш бити род?

Зорка. Е, ко то зна?!

Евица (весело). Знам ја, знаш ти, зна он, зна цео свет.

Зорка. Сад је све друкче.

Евица. Никако! На против, сад је још боље, још сигурније.

(*Роксин* глас иза кулиса: „Евице, ходи часом, Евице!“)

Евица (одзива се): Одмах, мајка! (*Зорци*): Причекај ме док умесим резанце. Радуј се мало сама нашој срећи. (Оде лево.)

ДЕВЕТА ПОЈАВА

Зорка

Зорка. Већ сам нестрпљива, како ли ће Аца изгледати. Све знам! Што год каже, само паре лете... На опет, ил' ја видим, ил' не могу боље да видим, тек он није рђав младић. И то... кад је таква срећа! Велик је то новац. Шта знам, шта бих ја чинила, кад би мене тако што снашло. (Озбиљно): Само, Зорка, памет у главу, овде се не сме сад тек шта говорити... Ах, ево га!

ДЕСЕТА ПОЈАВА

Аца и Зорка

Аца (изненађено). А, госпођица Зорка!.. Добар дан!

Зорка. Добар дан, господин-Ацо!

(Наставиће се)

Аца (пружа руку). Јесте л' већ чули?

Зорка. Нисам ништа необично. (За се) Овако ћу с њим.

Аца. Како? За главни згодитак?

Зорка. Нисам.

Аца. И да сам добио сто хиљада динара?

Зорка. Тако! Онда честитам.

Аца (гордо). Хвала!

Зорка. Сад од овог дана сигурно сте одредили са свим други план за живот.

Аца. Разуме се.

Зорка. Та да! Од сад наступа за вас са свим други свет... друго друштво... управо рећи: богаштина!

Аца (не гледа у Зорку). Без сумње!

Зорка. Пређашње вас се стање ништа не тиче

Аца (као пре). Можете већ мислити.

Зорка. Тако? (За се) Ал' смо сигурни! (Гласно) Разуме се, стара познанства и стари пријатељи сад мало мање вреде.

Аца (гледа у таван и врти главом) Бога ми!

Зорка (за се). Охо! Све лепше. (Гласно) Са старим осећајем напоље? Је л' те?

Аца (као пре). Што их је мање то боље. Треба се учити штедњи.

Зорка (за се). Гле ти њега! (Гласно) Разуме се, богата друштва даће вам прилику, да ваше богатство великим миразом увећате?

Аца. Може се и на то рачунати. Пола и пола да се не свађамо.

Зорка (за се). А вечита љубав?! (Гласно) Што се мене тиче, ја ћу бити тако слободна, да вам честитам ту вашу будућу срећу.

Аца (брзо је погледа и крије очи одмах. За се). Још је лепша. Само како ћу због ово сто хиљада динара. (Гласно) Верујте, некад интереси морају бити пречи од срца.

Зорка. Верујем... и, ако се не варам, ви тако рачунате. И боље је... много је боље то! Је л' те?

Аца. Хм! Само у неколико. (Погледа је па брзо тргне поглед. За се) Ал' је сад лепа. Никад овака није била.

ВЕЧИТИ МУЖ

ПРИПОВЕТКА Ф. М. ДОСТОЈЕВСКОГ

ПРЕВЕО МИЛИВОЈ МАКСИМОВИЋ

XIII Чији је крај дебљи?

Био је у стању да помисли на риџокосу, и ако су га међу тим гризли јед и кајање. Па и целог тога дана, по изгледу тако пријатно и занимљиво

проведена, не остављаше га чама. Пре но што је певао романсу, не знађаше већ шта да ради од досаде, па зато је, ваљда, и певао са онаким одушевљењем. „И откуд сам се само могао толико понизити...

заборавити на све?“ — започе пребацивати себи, али одмах прекиде тај ток мисли. Учини му се понижее, да јадикује: много угодније би било, да се што пре искали на коме другом.

— Бу-дала! — промрља пакосно и погледа из коса Павла Павловића, који је ћутећи седео поред њега у колима.

Павле Павловић је јогунасто ћутао, прикупљајући, може бити, снаге и припремајући се. Понекад би само нестрпљиво скинуо шешир и отирао марамом челом.

— Зноји се! — опази злурадо Вељчаџинов.

Само једном проговори Павле Павловић, и то са кочијашем, питајући га, хоће ли бити непогоде или не?

— Те још како ће је бити! За цело ће је бити, цео дан је била запара.

И заиста се било небо натуштило, из далека севаху муње. У град су стигли тек око пола једанаест.

— Свратићу се к вама — рече Павле Павловић Вељчаџинову, кад су већ били близу његова стана.

— Добро, али вам у напред кажем, да се осећам врло рђаво.

— Не ћу дуго остати.

Кад су улазили у стан, Павле Павловић утрчи на један тренутак к Маври у собу.

— Шта сте радили тамо? запита оштро Вељчаџинов, кад га је Павле Павловић стигао.

— Ништа, онако само... због кочијаша...

— Не ћу вам допустити да пијете!

Не доби одговора. Вељчаџинов ужеже свеће, а Павле Павловић одмах седне у наслоњачу. Вељчаџинов стаде намргођен пред њега.

— И ја сам вама обећао, да ћу вам рећи своју „последњу“ реч — рече са унутрашњим, још пригушеним раздражењем — и ево вам сад те последње речи: са чистом савешћу држим, да је све међу нама двојицом свршено, тако да већ више немамо о чему говорити, чујте — немамо о чему; и према томе, не би ли било боље, да одмах одете одавде, па да забравим врата за вама.

— Да се разрачунамо, Алексјеју Ивановићу! рече Павле Павловић, али му у исти мах гледаше некако особито кротко у очи.

— Да се разрачунамо! — страшно се зачуди Вељчаџинов — ви сте чудну реч рекли! У чему да се „разрачунамо“? Па да није то та ваша „последња реч“, коју ми мало пре обећасте?

— Баш то.

— Немамо више ни о чему да се разрачунамо — ми смо се — одавно већ разрачунали! — рече поносито Вељчаџинов.

— Зар ви заиста тако мислите? — рече Павле Павловић неверљиво, наместивши некако чудновато пред собом руке; затурио прсте у прсте па их приљубио уз груди.

Вељчаџинов му не одговори ништа, но се поче шетати по соби. „А Лиза? Лиза?“ — стезало му се срце.

— У осталом, о чему сте хтели да се разрачунамо? — обрати се намрштено на њ после подужег ћутања.

Трусоцки га је за цело то време само пратио очима, држећи непрестано онако руке на грудима.

— Немојте више онамо одлазити — скоро прошапта молећи и нагло устаде са столице.

— Како? Вама је само до тога стало? — Вељчаџинов се пакосно насмеја; — ипак морам вам признати, да сте ме данас цео дан у чуду држали! настави једовито, али му се на једаред лице измени. — Чујте ме — настави онда сетно, са дубоким и искреним осећајем у речима — ја држим, да никад и ничим нисам себе толико понизио као данас — пре свега, што сам пристао, да идем с вама, а после — оним, што се догодило тамо... то је било тако ситно, тако ништаво... ја сам опоганио и оподлио себе, свезавши се... и заборавивши... али шта! — трже се на једаред — чујте: ви сте навалили на мене из ненада, био сам раздражен и болестан... али што да се извињавам! — Ја више онамо ићи не ћу и уверавам вас, да немам тамо никаквих интереса — заврши на послетку одлучно.

— Заиста не? Заиста не? — подвикиваше Павле Павловић, не скривајући своју радост.

Вељчаџинов га само презриво погледа и поче опет ходати по соби.

— Ви сте се, чини ми се, одлучили, да по што по то будете срећни? — не мога на послетку да оћути.

— Јесте! — тихо и најивно потврди Павле Павловић.

„Шта имам ја од тога, што је будала и зао само из глупости? Ја и опет морам да га мрзим, — и ако није ни вредан тога!“

— Ја сам „вечити муж!“ — поче Павле Павловић са униженим и понизним подсмехом самом себи — ја сам за ту речцу још давно знао; чуо сам је од вас, Алексјеју Ивановићу, још кад сте живели тамо с нама. Много сам ја ваших речи запамтио за ону годину. Прошли пут, кад сте ви овде рекли „вечити муж“, одмах сам се сетио.

Мавра уђе са боцом шампањца и две чаше.

— Опростите, Алексјеју Ивановићу, али ви знате да ја без овога не могу. Не примите за дрскост,

него узмите као да сам вам непознат и недостојан вашег друштва.

— Добро... допусти му Вељчаџинов са одвратношћу — само вам кажем да ми вечерас није добро, осећам се нездрав...

— Одмах... одмах... само још који минут! — ужурба се Павле Павловић — само ћу једну чашу, јер ми је грло... жедно.

Прождрвљиво искапи чашу и седе, посматрајући скоро са нежноћу Вељчаџинова.

Мавра изиде непоље.

— Гад један! — шапташе Вељчаџинов.

— То су само другарице — проговори на једаред смело Павле Павловић, дошавши сасвим к себи.

— Како? Шта? Ах, да, ви све о оном...

— Само другарице, молим! И онда, то је све тако младо; из саме грацијозности се куражи, ето то ти је! То је чак дивно лепо! А после — после знате: постаћу њезин роб: видиће почаст, друштво... сасвим ће се поново васпитати.

„Па ипак треба да му предам бразлету!“ намршти се Вељчаџинов, пипајући кутију у џепу свога капута.

— Ви ето говорите, да сам се одлучио бити срећан? Мени је потреба да се оженим, Алексејеу Ивановићу — поверљиво и скоро дирнут настави Певле Павловић — иначе, шта ће бити од мене? Видите и сами! — показа на боцу — а то је само стотинити део — мојих својстава. Ја никако не могу без жене и — без нове вере; повероваћу другој и ускрснућу.

— А шта се то мене тиче? — у мало не прену у смех Вељчаџинов.

Све то му се учини чудно и необично.

— И реците ми само, молим вас — викну — за што сте ме вукли онамо? Шта сам вам ја тамо требао?

— Да испитам и видим... збуни се чисто Павле Павловић.

— Шта да испитате?

— Ефекат... Видите ли, Алексејеу Ивановићу, тек је недеља дана, како одлазим онамо — рече, збуњујући се све више и више. — Синоћ вас сретох и помислих: „ето још никад је нисам видео у страном, тако речи, друштву, то јест мушком друштву, осем са мном“. То је била глупа мисао, сад видим и сам; излишна мисао. Страшно ми се дакле прохтело, а томе је свему крив мој гадни карактер...

На једаред подигне главу и поцрвени.

„Да ли тај говори праву истину?“ чудно му се Вељчаџинов.

— Ну, па шта онда? — запита га.

Павле се Павловић слатко и некако лукаво насмеши.

— Све су то само прекрасне детињарије! Све другарице! Опростите ми само због мог глупог понашања данас пред вама, Алексејеу Ивановићу; никад више не ћу тако шта учинити, и никад не ће доћи до тога.

— Па наравно, јер ни ја не ћу више никад бити тамо.

— Ја делом и говорим уздајући се у то.

Вељчаџинов се подругљиво насмеши,

— Па нисам, ваљда, ја сам на свету — опазим раздражено.

Павле Павловић опет поцрвене.

— Мени је врло жао, што морам тако што да чујем, Алексејеу Ивановићу, јер верујте, ја страшно уважавам Надежду Федосјејевну...

— Извините, извините, ја нисам хтео ништа — мени је, видите, само мало чудновато, што сте ви тако преувеличано оценили моја средства... и... што сте се тако искрено на мене поуздали...

— Баш за то сам се и поуздао, што се то све догађа после свега онога... што се већ догодило.

— Онда ме, дакле, и сад сматрате, ако је тако, за најплеменитијег човека? — застаде на једаред Вељчаџинов. И сам би се, у другим приликама, зачудио најивности свога питања.

— Свагда сам вас сматрао — рече Павле Павловић, оборивши очи.

— Ну, па да, разуме се... нисам тако мислио и не у том смислу — хтео сам само рећи, да, не обзирући се ни на каква... предубеђења —!

— Јест, не обзирући се ни на каква предубеђења — А кад сте полазили у Петроград? — не мога се више уздржати Вељчаџинов, сам осећајући сву чудовишност своје радозналости.

— И када сам полазио у Петроград, сматрао сам вас за најблагороднијег човека. Ја сам вас увек уважавао, Алексејеу Ивановићу.

Павле Павловић подигне очи и отворено, ни најмање се не бунећи, гледаше свег противника. Вељчаџинова на једаред чисто подиђе страх: никако није желео, да се штогод догоди, или да разговор пређе извесну границу, и то тим мање, што је сам изазивао.

— Ја сам вас волео, Алексејеу Ивановићу — започе опет Павле Павловић, као да се на једаред на нешто одлучио — и целу ону годину у Т. сам вас волео. Ви то нисте опазили — настави са слабо уздрхталим гласом, на велик ужас Вељчаџиновљев — ја сам био врло низак према вама, а да

сам могао учинити, да ви то опазите. А можда није ни било потребно. И за свих ових девет година сам вас се с љубављу сећао, јер ја онаке године у свом животу запамтио нисам, као што беше она. (Очи Павла Павловића се некако особено заблисташе.) Многе ваше речи и ваше мисли сам запамтио. Сећао сам вас се увек, као човека подобра за племените осећаје, као човека образована, високо образована и са самосталним мишљењем. „Велике мисли не произилазе само од велика ума, него и од велика осећаја!“ — то сте ви сами говорили; можда сте већ и заборавили, али ја сам запамтио. Ја сам и рачунао с вама свагда као са човеком узвишених осећаја... а можда сам и веровао — не гледећи ни на што...

Подбрадак његов се наједаред почео трести. Вељчаџинов се беше већ са свим уплашио; тај неочекивани тон ваљало је прекинути по сваку цену.

— Доста нека је, ако је по вољи, Павле Павловићу — промрмља црвенећи и са раздраженим нестрпљењем — и за што, за што сте се само — поче наједаред викати — попели на душу болесном и раздраженом човеку, човеку, који је скоро у буну, у грозници, па га вучете у ту тмушу... кад је све то... кад је све... само уображење и призрак, и лаж, и стид, и неприродност, и — без форме — а то је главно, то је још најгоре, што нема никакве форме! И све су то трице и кучине; ми смо обојица порочни, ниски и гадни људи... И ако хоћете — ако хоћете, ја ћу вам одмах показати, да ви мене не само што не волете, него ме мрзите свим својим силама, и да лажете, не знајући ни сами тога: ви сте ме узели и повели са собом онамо, ни најмање са том смешном намером да своју невесту испитате (откуд би вам то дошло у главу) — ну сте ме просто видели јуче па сте се распакостили и повели ме, да ми је покажете и рекнете: „Погле, каква је! Моја ће да буде; па дед покушај и овде!“ — Ви сте ме изазвали! Можда то нисте ни сами знали, али је то ипак било тако, јер сте ви све то тако осећали... А без мржње ме не бисте могли тако изазивати; дакле морали сте ме мрзити!

Трчао је по соби, вичући то, а понајвише га је мучила и вређала помисао, да се понижава, и што се понижава до тога степена, на којем се налази Павле Павловић.

— Хтео сам да се помирим с вама, Алексејеу Ивановићу! — на једаред му одлучно рече брзим шапатам и подбрадак му из нова задрхта.

Силна јарост обузе Вељчаџинова, кад чу ово; као да му још никада и нико није нанео оваке увреде.

— Још један пут вам кажем — завапи — да сте напали на болесна и раздражена човека... не бисте ли измамили од њега какву непажљиву реч, док је у буну! Јесте, нас двоје, ми смо људи разних светова, разумите то, и... и... између нас се подигла једна могила! — прошапута му бесно и онда се одмах трже.

— А откуд ви знате — искази се нагло и побледи лице Павла Павловића — откуд ви знате, шта значи та могила овде... за мене! — викну, прискочивши Вељчаџинову и ударајући се смешним, али страшним покретом руке у срце — знам ја добро ту могилу; ми стојимо обојица на крајевима те могиле, само што је мој крај дебљи него ваш, дебљи... шаптао је као ван себе, непрестано се бијући по грудима — дебљи, дебљи, дебљи...

У тај пар неко на вратих зазвони и они се обојица тргоше. Посетилац је тако силно зазвонио, као да је задао себи реч, да од првога маха покида звоно.

— Моји гости не звоне тако — рече Вељчаџинов узнемирен.

— Па не тражи, ваљда, мене — плашљиво промрмља Павле Павловић, који се такође тргао и онај час се опет претворио у пређашњег Павла Павловића.

Вељчаџинов љутит отиде да отвори врата.

— Господин Вељчаџинов, ако се не варам? — зачу се млад, звонак и ванредно самоуверен глас из предсобља.

— Шта хоћете?

— Имам несумњивих доказа — настави звонки глас — да се неки Трусоцки у овај мах налази код вас. Мени је преко потребно да одмах с њим говорим.

Вељчаџинову лепо дође воља да узме за јаку тога самоувереног господина па да га баци на улицу, али се предомисли, стаде у страну и пропусти га унутра.

— Ено тамо господина Трусоцког, уђите унутра.

(Наставиће се)

П О У К А

ИНОРОГ ИЛИ ЈЕДНОРОГ

У светом писму напомиње се и животиња *једнорог*. Желећи да о њој шта више дознам, потражио сам *Библијски природопис*, мислећи да ће он колико толико и садржином својом бити налик на *Nierozoison* од *С. Бошара*. Али у њему не би ни када од једнорога; а јер до овога дјела (изишло је године 1663 у 10 књига) мало ко може да дође, то и мени не преостаје друго већ и без њега да испишем нека мјеста из светог писма, и онда да надовежем, шта се о једнорогу другдје казује.

Бог га је извео из Мисира, и он му је *као снага једнорогова*; појешће народе који су му непријатељи, и кости ће њихове потрти, и стријелама својим постријељати их. Красота је његова као у првенца телета, и *рогови његови као рогови у једнорога*; *њима* ће бости народе све до краја земље. Би ли ти *једнорог* хтио служити? би ли ноћивао за јаслима твојима? Можеш ли везати ужем *једнорога* да оре? хоће ли влачити бразде за тобом? Хоћеш ли се ослонити на њ, што му је снага велика? и оставити на њему свој посао? Хоћеш ли се поуздати у њ да ће ти свести љетину и на гумно твоје сложити? А мој рог ти узвишујеш као *рог у једнорога*, ја сам помазан новијем уљем. И *једнорози* ће сићи с њима и јунци с биковима; земља ће се њихова опити од крви и прах ће њихов утити од претилине.

По овоме описивању једнорог је врло срчана и јака животиња. У изворном јеврејском тексту име је њему реџм или рџм; али ову ријеч нијесу преводиоци светог писма у вијек једнако преводили. Што је н. пр. Лутер на њемачком језику казао: «Hilf mir aus dem Rachen des Löwen, und errette mich von den Einhörnern». то је Ђ. Даничић превео овако: «Сачувај ме од уста лавовијех, и од рогова *биволовијех*, чувши, избави ме». Менделсон назива ту животињу »wilder Büffel« и »Waldstier«, а у латинскијем пријеводима долази и »monoceros« и »rhinoceros«, као и у гдјекојим рјечницима. Тако у академијском рјечнику читамо, да је *ишорог* »велика дивља животиња дебеле коже с рогом на носу што живи у Индији и

(друга врста) у Африци. Пошто је у старо доба нијесу добро познавали, причали су о њој свашта и сликали је као коња с лавскијем репом и с једнијем рогом на челу (таки је и данашњи слика на грбовима, на примјер на *британском грбу*)«.

Обје »врсте«, што се у овом тумачењу истичу, прибарају се сада у један »род«, који се зове *носорог*; једна врста била би *индијски носорог* (с једним рогом на носу), а друга *афрички носорог* (с два рога на носу). Да је библијски једнорог једна од тих врста, на први мах рекли бисмо и ми, јер у сприједна напоменутим примјерима истакнута су у њега и један рог и два рога. И Брем је готово поуздано мислио да је тако.

Од живијех врста носорога — у којих је кожа без длака, глатка или брџаца — не требамо овај пут оне друге; али од изумрлих или затртих, т. ј. онијех које су његда живјеле на земљи и данаске их нема, најважнија је *вунати носорог* (*Rhinoceros antiquitatis* или *tichorhinus*). У Сибирији има замрзнутих крајева усред љета као и усред зиме, а мјестимице вири лед из онијех смрзлука; и то је тако још из оног времена, које се у науци зове *ледно доба*. Па у тијем ледним тлима нашли су и дворогога вунатог носорога скупа са врстом слона, која је такођер замрла, а доби име *мамут*. Природњаци држе да су гдјегдје, гдје су сада те ледне тли, биле баре и у ошће подводне равнине; па кад су се те животиње случајно подавиле, да се негдје на брзо следила вода до дна и тле (или тли) да су се згвоздиле од силне студени. Прем да се ове ледне тли овдје ондје само с врха љети открављују, ипак је она хладноћа те животиње очувала понајвише с длаком и кожом, с месом и пошљедним оброком у желуцу — до данашњега дана.

Но послије су наишли на остатке од животиње, која није била ни мало мања од слона, а кројем тијела бјеше налик на носорога. У човјека су поздрве на почетку претињене (преграђене) витком хрскавицом; а у вунатог носорога бјеше и тај дио претина од кости,

само да би му рогови чвршће стајали и већу снагу имали. Тај носни дио главе слабо се развио у нађене животиње, али јој је за то искочила на челу велика и дебела коштана гука, као каква плоча, и на њој се поуздано узвишавао један великачак рог. Због ове чеоне израсли надјенуше јој име *Elasmotherium*; а ми бисмо је могли по рогу на челу знаменовати именом *челорог*, док не погодимо, како ју је Адам назвао пред Господом.

Др. М. Најмајер (Neumaier) мни овако о челорогу: »Ова чудновата животиња, од које је нађено мало комада у Русији и Сибирији, као да ће потврдити смишљени лик *басновитог једнорога*; и доиста је претресано питање, да ли није челорог у исто доба са човјеком и тако био узроком да постане наша прича о једнорогу. Ово потоње слободно се може порицати, јер кад се ствар мало боље разгледа, види се, да је лик оне животиње у британском грбу начињен по нејасним и непоузданим причањима о носорогу, којег у *средњем* вијеку нијесу распознавали у Европи. Напротив лако би могло бити то, да је челорог живио у Сибирији још са човјеком и да га је он истражио или истријебио са земље; дајбуди тако тумаче причања Тунгуза, да су пређе у њихову крају живјели страшни црни бикови, који су били читава грдосија с једним једитим рогом на сред чела, али толикијем, да су требале једне саонице само њега да одвезу».

И ако у средњем вијеку не знадоше у Европи, каква је вида или облика овај живи носорог по врстама његовијем, ипак су га стари Римљани познавали у главу, дајбуди тако нам казују природњак Плиније и пјесник Марцијал. Та борили се и носорози на јавним мјестима с биковима и медвједима!

О једнорогу или инорогу има разних причања; али једну басну налазимо и у дјелима Матије А. Рељковића, и то како се »један инорог похвалио кукавичјем коњу (птици пупавцу или бабином кокоту), да га поради његове бјелине и љепоте његова рога највећа господа проштивају, и његов рог у најљепше мјесто, гдје

им благо стоји, постављају«. Но овај рог не ће бити од носорога, као год ни овај што је метнут на главу тобожњем једнорогу на британском грбу.

У сјеверном ледовитом мору живи једна врста *сисара*, која се шведски зове *нарвал*. Иначе је наши старији писци именују »једнорог« и »морски једнорог«. Нарвал је по облику налик на какву рибу, дугачак је око пет до шест метара. У мужјака расту из горњих чељусту два зуба управичке; последије му се десни њекако извали, а онај лијеви нарасте око два до три метра. Овај је зуб изнутра доњекле шупаљ, а споља му је завијена бразда, та као да је на лијеву руку усукиван. Још је карловачки професор Гр. Лазић године 1836 писао: »Прије двјеста година, кад Европејци нијесу тако, као данас, по сјеверном мору познати били, врло је мало ових зуба у Европи било; и који су били, ти су се за велику њеку ријеткост држали, јер су преко мјере скупи били. Ондашње им је сујевјерје различите тајне и љековите силе приписивало. Цареви су и краљеви давали себи штапове од њих правити, које су за њима оружјеносци носили. Најдрагоцјеније епископске штаке биле су такођер од ових зуба прављене. А данас већ немају оне цијене«. Бјеше доиста једно вријеме, кад су мислили да су ови нарвалови зуби рогови библијскога једнорога, па за то су Инглези свом басновитом једнорогу рог попут овакога зуба наврнули на чело.

Да реџма није било, зар би га онако често увлачили у старозавјетне књиге? И докле се буде нагађало, која би то животиња могла бити, дотле ће једни држати *бивола* за реџма, други какву *антилопу*, а трећи опет *носорога*.

Но свакако би требало изоставити из школских књига имена »једнорог« и »морски једнорог« већ и тога ради, јер онијем *челорогом* као да ће се обистинити: *е је једнорога поуздано и било на свијету*, а не само да их има у баснама.

Мојо Медиб.

КЊИЖЕВНОСТ

ЈОШ НЕКА О СИМИ МИЛУТИНОВИЋУ

ПОВОДОМ РАСПРАВЕ ДРА СТЕВАНА ПАВЛОВИЋА.*)

Ст. Павловић писао је о Сими Милутиновићу у подлиску »Нашега Доба« (крајем 1891 и почетком 1892); о тој радњи његовој дао сам свој суд у своме делу истога предмета. У другом руху угледала је света по ново у Летопису Матице Српске, која ју је и наградила по реферату једнога свога члана. О овом послу до данас није било опширнијега говора; све се своди на кратке приказе. Прибравши неколико нових података, који јаче осветљују рад и живот песников а у неколико исправљају и допуњају мој рад о Сими, хоћу да их овим путем предам јавности, а у исто време и да проговорим коју више о Павловићеву раду.

Радњу своју Павловић је поделио на троје, те ћу и ја ради лакшега прегледа таку поделу усвојити.

I

У првом делу говори о животу *Симину* (стр. 7—30). Прве дане живота његова узео је из моје расправе невешто, што показује и напомена, нарочито она са звездicom, у којој ћете наћи »у Читма улици уз кућу под бр. 27.« место у Читма улици, у кући (мисли се) под бр. 27. — Не стоји, да је Сими било две године, када је бежао из Сарајева, већ тек друга година; нити да је он по ново узнемирен био у Швракину Селу од Турака. Управо из Сарајева отерала их је куга, а из Швракина Села Турци. — Павловић је даље, ма да се служио и мојом радњом, задржао, да се Сима учио у Земуну, у Карловцима а за тим у Сегедину. Ја сам јасно изнео, да овако не може бити.

На раду овом види се нека хитрост и брзина, јер другаче не бих могао објаснити она понављања (на стр. 8, 9, 14) као и противности, па и бесмислице. (Пореди стр. 10 његове радње. »Године 1813., кад Карађорђе остави Србију и ова поново потпадне под Турке, и он мораде прећи у Аустрију. Ту се нађе међу добровољцима Зеке капетана на Дрини«

итд. с мојим причањем на стр. 19. Овде је интересно поменути, да Павловић меће знак извода иза речи, које нису цитат из Милутиновића »Историје Српске«, а на коју се позива, јер и у мојој радњи има *те* напомене) Тако на стр. 10 вели, да је постао Сима писарем 1809 септембра, а на стр. 14 да се упознао с Фатимом идући по турским кућама као млад писар сенатски од шеснаест година, т. ј. 1807! На стр. 11 прича нам се, како је Сима прешао у Земун и даље његово путовање до Сарајева, онако исто, као што је и у мојој радњи стр. 20; али одмах за тим додаје, не спазивши контрадикцију: »Где и како је Сима од 1813 до почетка 1814 г. боравио и како се трошком помагао, не зна се«. Из Симиног причања не може се извести ни о учешћу његову у завери од године 1814 у јесен, ни о његову бегству од Фанариоте (»кад Турци уђу у Босну, Сими изиђе за руком те побегне од Турака«), ни о његову писарству код владике после устанка. Све ово изнесох тачно у својој радњи, те се чудом чудим, да је могао Павловић тако лак бити при компилацији!

За »Тројесестарство« вели на стр. 14 да га је Сима оцртао 1816, а дао облик 1837, а по том наводи натпис дела, који нам казује, да је 1816 »сочинио посрочки«, а 1837 »поисправио«.

И у причању о боравку Симину у Видину има грешака. Учитељем је био преко зиме 1816 године, а без сумње и до лета 1817, а не само до 1816 године. Из Видина се пак вратио 1818 и био писарем у Јефрема, а не Јована, брата кнеза Милоша.

Пут Симин из Липиске на дохват је испричан. По Павловићу Сима је отишао у Трст и ту чекао брод за Дубровник, преко кога ваља да је мислио у Србију (!), јер вели: »па чекајући ту (у Трсту) на брод за Дубровник, наједанпут се предомисли, да пође на Цетиње« и т. д. (стр. 18).

Не стоји, да је Сима стигао на Цетиње

*) Сима Милутиновић, Сарајлија. Живот, књижевна радња и слика му, написао др. Стеван Павловић. Прештампано из Летописа »Матице Српске« св. 173, 174, 175 и 176 год. 1893. Нови Сад, штампарија српске књижаре браће М. Поповића 1893. На 8-ни. 142 са фотографијом Симином. Цена је књизи?

пролећа 1827, као ни то, да је пробавио близу пет година на њем. Ја сам у својој радњи не по неким већ по највероватнијим изворима изнео, да је Сима дошао друге половине 1827, а стигао у Крагујевац лета 1831 године (а не, како неверно Павловић представља, да је Сима био у Београду 22 дек. 1831, јер ја сам у напомени истакао, да је био 13 септембра 1831). Од Цетиња па преко Котора, Сарајева, Ваљева до Крагујевца није могао тако брзо стићи; требало му је више времена, што и само Гагићево писмо од 29 марта 1831 за то говори. Па и сам Сима вели на једном месту, да је пробавио преко три године, а на другом до 1830, што се све своди на једно, да је *највише* пробавио три и по године. Ово мишљење моје потврђује и Лаза Томановић у чланку *Петар II Петровић Његош* (Нова Зета 1890, стр. 317. Чланка овога нисам имао при изради своје расправе), а и у реферату о овој књизи (Глас Црногорца, бр. 2 од 1894 године); оно се слаже и с причањем дра Јована Стејића, пријатеља Вукова и Симина, у књизи »Забаве за разум и срце« (у Будиму, у типографији Университета Пештанског 1831). Посвету у овој књизи писао је Стејић на Цвети 1831, а предговор велике недеље, обоје у Шапцу. Међу претплатницима је и »г. Симо Милутиновић, бивши секретар владике црногорскога«. Дакле већ априла (ако не већ и који месец раније) није био секретаром! У овој књизи наћох једну лепу белешку о Симину друговању са Стејићем, те је исписујем, да се што јаче истакне његов рад. На стр. 222 поменутога дела Стејић говори о пријатељу, те вели: »Задуго време и с многим горким тражењем ја сам само једнога доброга и вернога пријатеља нашао, који ме је свагда пазно, развеселавао и словом и делом потпомагао.« Иза ове речи стоји звезда, на коју се односе ове речи из напомене: »С. М(илутиновићу), буди ми срећан и дуговечан: ја те и овде, удаљен од тебе, с оном истом ватром љубови пазим и милујем, као што сам и онда, кад смо на близу били, и кад сам свагда једва чекао, да те видим и да се с тобом разговарам!«

У неколико речи Павловић је испричао рад Симин око штампања историје, али није могао пребрисати оно, што је раније у »Нашем Добру« написао, да се »господи у Београду, па ни кнезу Милошу, не допадне истина, како он у »Историји Српској« прича, те се он истом

1839 могне вратити у Београд« (стр. 23). Мени је чудно, како може остати и даље при том мишљењу, када је из оних писама Ал. Симићу, која су штампана први пут у Јавору 1879 г. а по том поново у свечаном броју Босанске Виле (бр 18 од 1891), јасно, за што се Сима задржавао у Пешти. Сем тога зна се, да је Сима 1838 био у Београду и да се поново вратио у Пешту. Дале, да је кнез Милош бранио његов долазак у Србију, не би га поставио, пошто се Сима стално настанио у Београду, за свога чиновника, нити би слао свога лекара да га надгледа у болести. Једном треба да смо на чисто, да Симе нико није гањао због његова писања.

Да и поверујемо Павловића тумачењу, да је у причању Пунктаторкину, у *Lumig* у 4 мај узет по старом датуму, а у Ј. Игњатовића 16 мај по новом, ипак нам се не поклапа с причањем Арнотовим у Српској Новини. Арнот то није писао после неколико година већ одмах после оних дана, те се *не може* мислити, да је у том погрешно. Његов опис венца, којим је крунисан Сима, слаже се с временом годишњим.

Живот Симин од 1838 године до смрти му испричао је само у петнаест редака, казавши, како је једва изнео живу главу године 1840, што је са свим претерано! Син Симин није мерник у Београду (стр. 30), већ професор техничкога факултета наше Велике Школе.

Оволико о првом делу Павловићеве радње. Да изнесем неколико нових података о животу песникову, што ми по објављењу радње дођоше до руке

*

Симин отац рођен је у Рожанству, округа ужичкога; али преци њихови не беху од памтивека одатле. У другом броју »Гласа Црногорца« од ове године Томановић, приказујући Павловићеву радњу, додаје: »Још о прослави Сарајлијне стогодишњице слушали смо од људи из Никшића, да је пјесник поријеклом из Никшићке жупе, и да му се још знаде старина, гдје му се и ђед Симо родио у селу Драговићима.« То ми даде повода, да и о том запитам Симина сина г. Драгишу Милутиновића. И он ми заиста потврди, да су преци Милутиновићеви дошли испод Дурмитора у Рожанство, али много пре него што вели Томановић, без сумње у време првога похода Јевђенија Савојскога. Причао му је отац, да је из куће Си-

моновића у фрајкорским бојевима пало на 15 глава. Због чуме заиста је морао бежати отац Симин у Сарајево, јер изгуби шест браће; ту запази лепу Анђелију, унуку Пивљанина Баје. Генеалогичка Симиних предака пропала је 1835 године. Те је године Сима отишао на Цетиње да посредује око измирења кнеза Милоша и Нићифора владике ужичкога, а своје хартије остави једној својој рођаци на чување. Кад се вратио, није нашао ни хартија својих, ни куће рођаке своје — обоје пожар уништио беше! Године 1869 госп. Драгиша Милутиновић био је на Цетињу и том приликом дознао је, да у Драговољићима има на 50 Симовића, који славе Лучин-дан, славу Симинову.

У својој радњи на стр. 74—75 говорио сам неку о Симинову смеру, да подигне водолечиште. По подацима, које сам онда имао, утврдио сам држао, да је Сима молио министарство просвете, да му одобри да отвори »водолечиште«, године 1842; али сам се у том преварио, што сведоче акта у министарству просвете, која сам сада могао употребити добротом г. начелника Ст. Ловчевића и услужношћу г. архивара Луковића, на што им од моје стране срдачна захвалност. Још 1 септембра 1839 поднео је Сима молбу министарству ове садржине:

Високославно Попечитељство просвешченија.

Намерење и дужност како и моћ и тежење правог Просвешченија неизоставља, неискључује и не обилази ни тела неговање и васпитавање, које се и обоје а у кратко здравјем назива; а с тим више што и ово телесно здравје стоји очевидно и рукојатно у најближем и најтешњему сојузу са здравјем душевним, из којег тек јединога она чудесна соглашња срца и духа човечијег настаје, почиње, и различнима развијањима обојудносложнима, прекрасне успехе у делима својима донаслуђују, производе, и довршују окрућавањем.

За подржавање дакле телеснога здравља, како и за повраћање истога, кад се болешћу којом похаба, ослабне, или устрани до изгуба; овим и овди наводим с највећим усердијем намеру моју подићи једно водолечиште у нашем Отачеству Србији, којег кратки план Високославному Попечитељству Просвешченија на благорасмотрење и скорашње одобрење представљам.

У селу Вишњици (ниже Београда) имаде прекрасна чесма на уласку села, која је и својом воденом добротом и местом понајгоднија за тога посла. Ту сам ја рад подигнути необходимо нужне квартире

за пацијенте и посетитеље, како и корита купатилна и за телесно правилно и уредно и соразмерно движење неку градаљку.

На ово заведење неколики су трошкови нужни, који се акцијама скупити најлакше моћи могу. Је дна пак акција да коштује 10 ћесарски талира у тврдо. Позив акционара и примање акцијâ и руковање отудашњег новца на подиг овога водолечишта да би благовољело исто Попечитељство Просвешченија примити на се; а мени да остане самога истога ле ишта озидане и лечебно употребљавање по мојега дознања основима. Но док се акције објаве, позову, и скупе, да би ми Високославно Попечитељство Просвешченија претпоручило једну суму новаца, којом би одма посао предузети могао, а да се скорије и сврши тако да јошт до мало времена и дејствовати отпочне.

У Београду 1-г Септемврија 1839.

*Симеон Милутиновић Сар.
чиновник Српски.*

Министарство је радо молбу Милутиновића прихватило, те и актом ОН. 1239 од 7 септембра 1839 Савету препоручује, да одобри. Намесништво се под 14 септембром ВН. 1169 обрати министарству унутрашњих дела за мишљење: оће л' оно сиреч на ползу здравља човеческог бити или не? Санитет свој одговор поделио је у три тачке: у првој говори »о самој системи т. ј. водолеченију«, пошто се не могу једним леком све болести лечити, то не могу ни хладном водом као ни магнетизирањем; у другој »о водолечишту или заведенију« — оно је непотребно; сваки може код куће хладну воду употребљавати; трећа тачка намењена је Сими, т. ј. »водолечићу или особи, која намерава ово заведеније подићи«. Ево шта санитет о њем вели: »Сваки који какову болест оће да лечи, треба да исту болест познаје, а да би је тачно познати мог'о, мора се тиме учити. Предлагатељ водолечишта пак, болести познавати никада пак учио није, следователно не може и(х) ни лечити. Попечитељству се види и то за нужно, да је требало Проситељу приложити какво сведетељство, којим би осведочио, да се у којем водолечишту бавио, и с лечењем управљао, јер Попечитељство без тога мисли, да се он само једним читањем књига о водолечишту упражњавао.« На основу свега тога санитет закључује, да је, »бесполезно водолечиште подићи и ненужно«. Овај акт санитета потписа министар унутрашњих

дела Ђ. Протић и начелник санитета др. Павле Дец. 22 септембра СН. 1039. — Намесништво је усвојило мишљење санитета, о чем је извештен Сима преко министарства просвете 9 окто-

бра. Октобра 21 Сима поново пише министарству побијајући писмо санитета, који није »на само исто питање ништа извеснога и решителнога одговорио«.

(Наставиће се)

Ђорђе С. Ђорђевић

Н Е М Ц И И Ф Р А Н Ц У З И

(Наставак)

VII

Шилеру се не може пребацити, да је у *Дон-Карлосу* изоставио главну стихију. У овом драмском спеву има интрига, али је ова тако заплетена, да се писац у њој заплео, као оно сељанка, која је у сватовима у хаљини са другим скутом.

Дон Карлос љуби шпањолску краљицу, своју маћеху, која у потаји одговара његовој љубави. Марки Поза, пријатељ Дон Карлоса, љуби слободу, сања о независности Нидерландије и служи се Дон-Карлосом као оруђем, да би остварио своје сње. Принцеса Еболи, дворска госпођа краљичина, прихватила је место ње нежне погледе, који се омакли инфанту, па, као и њена госпођа, она се заљубила у њега. Над ове четири личности краљ Филип II лебди попут хладна и страшна бога, праћен двама страшним арханђелима, војводом од Албе и фратром Домингом. То је положај, који износи први чин.

У другом чину Дон Карлос, који је обећао краљици да ће је се клонити, добије по пажу писамце, у којем му једна незнанка даје саста-нак. Он лети онамо, надајући се, да ће наћи Јелисавету, па нађе принцесу Еболи, која му најпосле призна своју наклоност. Принц уте-кне, оставивши ову увређену заљубљеницу да подозрева на његову страст према краљици; у исти мах односи веома љубазно писамце, које је Филип I послао лепој принцеси. Ова се куне да ће се осветити, хита да се преда краљу и проказује инфанта. Дон Карлос показује очино писамце Поза, који га подере.

Две грубе мане већ гуше овај акт. На што пре свега уводити у сплетку заплет, који се одмах уклања? На што то краљево писамце, које ишчезне тек што се појавило? Дабогме да марки врло добро чини, што га уништава; али на што завезивати чвор, кад се каже после неколико минута, да га не мислимо употребити?

Али овај грех може и да се опрости На

против опширност, дата улогама Албе и Доминга, погрешка је од највећих. Ове две личности, нарочито на том месту, посве су непотребне. Оне само задржавају радњу кроз четири сцене. Они праве политику поред интриге: они удешавају пропаст Дон-Карлосу; али кад се све узме у обзир, њихова магловита удешавања у томе ништа не приносе, јер принцеса Еболи, она по себи и са свим сама, израђује све. И заиста, у који пар они долазе на позорницу, принцеса је већ узела одлуку на наше очи у одсудну монологу.

Филип II зна све: шта ће да реши?... Положај је затегнут како само може бити; срца у гледалаца стегла се. Ову прилику узима Шилер, да радњу на чисто задржи кроз сав трећи чин. Краљ почиње да се жали на своја два саветника, војводу Албу и Доминга. Они одговарају доносећи нове доказе; као да драматург треба у таквој прилици да се стара за умножавање доказа! Не би ли боље било, да се олакшао притисак очекивања, да је Филип ма што решио после доказа, које већ има? Али ми се варамо. Филип II решава се, али на што? Он пречитава списак шпањолских грандова, па видећи име Позино, смисли да зове маркиза, кога никад није видео. »То је оригинал«, вели у себи, »који никад ништа није искао од мене; он ће ми казати истину.« Марки Поза дође; после толика трговлачења нешто ће да буде!... Али не: немачки драматург немилосрдан је спрема оних, који немају у својим жилама белу крв, као његови сапле-меници. Кад марки дође, јаросни монарх, увређени муж, пушта да му »оригинал« ваздан раз-лаже своје теорије о слободи и о будућности света. Мирно затвори у своме срцу своју јарост и свој јад, да љубопитан слуша лепе фразе овога сањала. Он је дирнут, удивљење га је обузело. Онда уједанпут сети се, да он управо није дозвоа Позу, да се с њиме разговара о философији историје. Сети се, да би требало

да је страстан, увређен, раздражен, па... ја наводим од речи до речи:

„Филип. Доста о томе, млади човече (какав прелаз!)... (Почивка.) Али шта? Шта ли оно хтедох? Нисам ли хтео да знам истину?“

И он отвара маркизу широм своју душу, чак му поверава намеру да пере своју част; даје му власт, да без сведока говори са Дон-Карлосом и краљицом. Ја бих рекао, да је овде у анализи већ и критика.

Четврти чин толико је узбуђен колико је трећи миран. Марки Поза говори заиста с Јелисаветом: он је моли, да благоволи писмом одредити састанак Дон-Карлосу, јер она ће боље но ико овог младог манитњака наговорити да иде у Брисел и да подигне Фландрију Краљица пристане. Марки оде да потражи Дон-Карлоса, у коме је гроф Лерма пробудио сумње, молећи га да не верује Пози, који је постао краљев љубимац. Шта чини Поза? Иште од принца, да му благоизволи ради веће сигурности поверити своју лисницу и сва своја писма. Карлос оклева, али попусти. Марки се одмах врати краљу, покаже му једно и друго писмо из лиснице и добије пуну власт са налогом, да притвори шпањолског инфанта. Кад Дон Карлос чуо за ову ствар од грофа Лерме, збуни се и лети да се баца пред ноге принцеси Еболи; он је моли, да му да прилике да говори са краљицом. Таман да изустити признање, које би га компромитовало, а марки дође и задржи свога пријатеља. На то хоће принцесу да убије ножем, али врати нож у корице, говорећи: »То би било колико подло, толико и варварски!... Богу хвала, има ту другог начина!« Принцеса се баца на колена пред Јелисавету и исповеди јој своја недела; Јелиса-

вета је збацује. Марки се врати краљици; не казујући јој за што, не дајући јој у својим опширним декламацијама никаква објашњења, изјави јој, да је пропао, али да је инфант, његов пријатељ, спасен. Он је замоли да принцу однесе његове последње поруке. Одатле прелазимо у краљев предњи трем. Војвода Алба и Доминго претресају ове чудне догађаје, али без икаква стварна резултата. Принцеса Еболи дотрчи као у бунилу; хоће да говори са краљем. Уједаред, докле њу задржавају, војвода Алба, који се био удалио, изађе из кабинета Филипа II, вичући: »Наша је победа!«

Читајући овај извод, читалац ће мислити, да се с њиме титрамо. Е, лепо, нека прочита тај чин и нека себе пита да ли писац у ствари даје тамо више објашњења него ми. Сви ови догађаји теку, као што сам их ја саопштио, тамни, неразумљиви. Истина, много се говори, али не за то, да би се ишта јасно казало. Пуштајући људе да хране своје тајне, писац није умео да за гледаоце дигне крајичак копрене. Сав овај четврти чин изгледа као гомила људи, који страдају од велике болести, а ноћу се шетају.

Доказ, да ова критика није претерана, у томе је, да је у петом и последњем чину Шилер морао да се полако врати онамо, где је радња требала да може тећи. Марки походи Дон-Карлоса у затвору, у који га је бацио, и на неколико листова разрешења у дугу и мучну говору објашњава свој загонетни поступак. Казује Дон-Карлосу, како је хтео да га спасе привидним издајством; ово правдање приморава га да нашим ушима оно казује, што су наше очи већ виделе, или да нас прекасно извештава о оном, што смо требали да знамо.

(Наставиће се)

К О В Ч Е Ж И Њ

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ

Кад је умро краљ Радослав? од Ст. Станојевића. 1894. 4 л. ва 4-ни. Оштампано из „Дела“. — У овој краткој брошири третира Ст. Станојевић досадашња мишљења наших и страних историчара, а на основу летописа и биографа XIII века, питање: кад је умро краљ Радослав. Мишљења су била различна: једни су износили, да је умро на неколико година како је збачен с престола, пошто је из Дубровника отишао у Драч, где га је св. Сава закалуђерио, давши му име Јован,

а други су доказивали да је на скоро пошто га је св. Сава закалуђерио и умро. Даље расправља питање, који га је Сава закалуђерио и да ли је на скоро за тим или после неколико година умро, па износи хипотезу, о којој би могли и требали наши историчари да воде рачуна, а то је: „да Радослава није закалуђерио св. Сава, већ Сава II, епископ зумски, и да нема потврде да је он умро набрзо после губитка престола“. Овај мали приложак историји овога доба заслужује похвалу и озбиљну пажњу оних, који се овим стварима специјално баве.

С. Н.

А. П. Александровъ. По Адриатическому морю въ Черногорію, на торжестве 14-го июля 1893 года. Казань. Типография Т-ва Печенкина и К^о въ Казани. 1894. стр. 46. — Прошла година је обележена у културној историји Словенства трима знаменитим литерарно-културним прославама, на којима је, тако рећи, имао удела цео просвећени свет у Јевропи. Те су три светковине: стогодишњица од рођења великог песника појеме „Slavy Dcega“, Јана Колара (1793 до 1853), прослављена у земљама чешке круне; за тим у Далмацији, у „Српској Атини“ подигло је захвално Југословенство дичан споменик песнику српском Ивану Гундулићу (1588—1638), песнику „Османа“; а најзад у гвезду славних српских соколова, у кршиној Црној Гори, прослављена је 14 јулија 1893 четврта стогодишњица од оснивања прве штампарије на словенском југу. Овом последњем културно-историском чину посвећена је и ова мала, но јасно и поучно написана књижица ученог професора руског у казанском свенаучишту Александрова, који је заступао казанско свенаучиште на тој светковини. Градиво у овој књижици је подељено на шест одељака (чланака), уз то има напред кратак приступ (стр. 3—4), где се спомињу мало час наведене три светковине из културног живота словенског. У овом приступу је и латински натпис на мраморној плочи над гробом Ив. Гундулића у доминиканској цркви дубровачкој. Први чланак (стр. 5—12) има натпис: *Празднество въ Черногоріи*. У њему писац кратким и јасним потезима црта ову светковину за спомен четврте стогодишњице, од како је штампана прва српска књига „Осмогласник“ (Октоих) на Ободу граду, са културно-историског гледишта Наводи компаративно кад је где у осталом образованом свету почела радити прва штампарија, полазећи од времена Гутенбергова. На стр. 6—7 говори писац летимично о најважнијим моментима из историје српског културно-политичког живота до Ивана Црнојевића (г. 1471). Писац је критичности ради навео мишљења Шафарика, Каратајева и проф. Малишевскога о првој српској штампарији (ваља испоредити нарочито с тиме све, што се о томе и код нас писало). Други чланак са натписом: *Отъ Рѣки до Котора* (стр. 12—24) садржи кратак опис пута од Реке (Fiume) обалом далматинском по јадранском мору са карактеристичним белешкама географским и етнографско-историским о појединим приморским градовима и пристаништима, као: Задру (Zara), Спљету (Spalato), Дубровнику (Ragusa) са Грузем (Gravosa), Херцег-Новом (Castel Nuovo), Котору (Cattaro), и о њиховој околини, која се тако одликује својом дивном природном лепотом. Трећи чланак с натписом: *Отъ Котора до Цетиња* (стр. 24—29) садржи кратак опис пута од Котора до Цетиња са рефлексіјом на историски значај села — *Вегуши*. Чланак четврти с натписом: „Столица Черногоріи“ (стр. 29—31) говори специјално о Цетињу са географског, етнографског и историског гледишта, наравно врло у кратко према смеру саме књижице. Пети чланак: „Торжество 400-лѣтја Ободској типографији въ Цетињѣ“ (стр. 31—36) говори нарочито о току целе светковине с именима оних знаменитијих лица, која дођоше као заступници

страних културних народа и њиних просветних завода. Ток светковине је тачно и подробије описан. Истиче се нарочито држање кнеза Николе и гостољубље црногорско. Шести чланак: „Повѣзка на Ободѣ, въ Подгорицу и по Скадарском озеру“ (стр. 36—44) садржи интересан опис Реке Црнојевића, „црногорске Нице“, Обода града, Подгорице, Плавнице, Скадарског језера, острва Старчева, где се налазе развалине старе православне цркве, поред које је сахрањен Божидар Вуковић, као што је нашао П. А. Ровински. Најзад нам писац на крају описује онај утисак, с којим су се гости 19 јулија разишли. У епилогу се осврће још писац у опће на садашњи културни живот и развитак црногорског народа, изnoseћи најглавније производе културне им и књижевне радње; а особито нам писац истиче у томе заслуге кнеза Николе, називајући га „краса српској литературе“. Књижица је у опће занимљива и врло лаким стилем написана; међу тим је цео посао и поред своје намерене краткоће прожет скроз научним знањем и општрим, критичким посматрањем. Облик је такођер леп; лако се да све разумети, баш као да је писац удешавао градиво, узето из српске литературе, за Србе. Ову књижицу топло препоручујемо.

Б. Пешта

А. П.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ

— У прошлу недељу држао је др. Љуб. Недић у Београду у дворници Велике Школе јавно предавање о неспимизму.

— Из друге свеске београдскога „Дела“ оштампана је у засебну броширу расправа Станоја Станојевића „Кад је ум, о краљ Радослав?“

— У загребском свенаучишту предавање летњег семестра ове године др. Тома Маретић о словенској митологији и о седиштима и племенима доисториских Словена; Армин Павић хрватску граматiku и историју хрватске књижевности; Тадија Смичиклас о изворима за историју хрватску и о писцима хрватским и угарским XVI века.

БЕЛЕШКЕ О УМЕТНОСТИ

— И у Грацу су пре неки дан приказали Сметанину „Продану невесту“ у дупком пуној кући а уз неописан ентузијазам публике. За градачке прилике била је mise en scene сјајна, приказ извретан.

— Пре десет дана свечано је у чешком народном позоришту у Златном Прагу постављено било попреје Беџиха Сметане у фојеру народног позоришта уз саучешће заступника власти и првих корпорација. Свенаучишни професор Хостински беседио је свечану беседу, после које је председник позоришног консорција, доктор Ружичка, интенданту дру Јерабеку, као заступнику земаљског одбора, у власништво и заштиту истога одбора предао попреје, дело директора Мисбека. После свечаности био је свечан приказ Сметанине „Продане невесте“, која је тога дана приказана била двестапедесетдевети пут.

САДРЖАЈ: Песништво: Анђeosка слика. У шуми. Цветак. Срећа и људи. Вечити муж. — Поука: Ипорог или једнорог. — Књижевност: Још нека о Сими Милутиновићу. Немци и Французи. — Ковчежић: Књижевни прикази. Књижевне белешке. Белешке о уметности.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваке недеље на читаву табаку. Цена му је 5 фр. а. вр. на целу годину, 2 фр. 50 новч. за по године, 1 фр. 25 новч. на четврт године. — За Србију и Црну Гору 14 динара на годину. — Рукописи се шаљу уредиштву претплата књижарници Луке Јоцића у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижарница В. Валожња у Београду.

Издаје књижарница Луке Јоцића.

Срп. штампарија дра Св. Милетића.